

Publicēts: Jurista Vārds, domnīca, 2015. gada 21. augusts.

Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/267128-par-gribu-sadursmi-demokratiju-sarkanajam-linijam-un-visbeidzot-par-noziegumu-ka-konceptualo-makslu-performance-vai-hepenings/>

Mg. iur. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Par gribu sadursmi, demokrātiju, sarkanajām līnijām un visbeidzot – par noziegumu kā konceptuālo mākslu: performance¹ vai hepenings²?

«Nevis dusmas, bet smiekli nokauj!»³

Frīdrihs Nīče (Friedrich Wilhelm Nietzsche, 1844–1900)

Par divu gribu sadursmi un demokrātijas sarkanajām līnijām

Pēc dažām dienām – 23. augustā – atcerēsimies traģisko mirkli, kad svešas varas izlēma neatkarīgas valsts – Latvijas – likteni. Šī noziedzīgā līguma atbalsis joprojām ietekmē mūsu dzīvi (par to sīkāk tālāk). Līdzīgi kā 1916. gada 16. maija Saiksa-Piko (*Sykes-Picot*)⁴ slepenā līguma atbalsis joprojām turpina izpausties aktuālajos Tuvo Austrumu notikumos. Paradoksālā veidā abu paktu sekas arī šodien var noteikt turpmāko Latvijas nākotni. Kādēļ?

«Rietumi par zemu novērtē [Vladimira] Putina Krievijas radītos draudus. Izsakoties tieši, mēs zaudējam. Mēs nesaprotam Krievijas propagandas, Krievijas naudas ietekmi uz Rietumu politiku un Krievijas bruņošanās mērogu un ātrumu, īpaši attiecībā uz kodolieročiem... Putins ir pārspējis viltībā Rietumus. Spēcīga, vienota Krievija uzvar vājos, sašķeltos un pagrimušos pretiniekus.»⁵

¹ Performance (ang., fr.) – uzstāšanās, izpildījums – mākslinieciski organizēts, relatīvi noslēgts process, akcija, kurā atšķirībā no hepeninga, skatītājus neiesaista (Svešvārdu vārdnīca. Balduncika J. red. 3. izd. Rīga: Jumava, 2007, 579. lpp.)

² Happening (ang.) – notikums, gadījums – improvizēts skatuves mākslas darbs vai ar citiem mākslas žanriem saistīta improvizācija, kurā iesaista arī skatītājus (Svešvārdu vārdnīca. Balduncika J. red. 3. izd. Rīga: Jumava, 2007, 272. lpp.)

³ Nīče F. Tā runāja Zaratustra (Also sprach Zarathustra, 1883–1885). 6. iespied. V. Plūdoņa iev. un tulk. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. apg., 1939, 44. lpp.

⁴ Britu diplomāts Marks Saiks (*Mark Sykes*, 1879-1919) un viņa franču kolēģis Fransuā Žoržs Piko (*François Georges-Picot*, 1870-1951) abu valdību vārdā (starp citu, ar Krievijas atbalstu un piekrišanu) no 1915. gada novembra līdz 1916. gada martam izstrādāja slepenu vienošanos par Osmaņu impērijas sadalīšanu pēc kara. Vienošanās tika parakstīta 1916. gada 16. maijā. Vairums uzskata, ka vienošanās bija pagrieziens rietumvalstu un arābu attiecībās. Ar to tika laužts arābiem dotais solījums, ka Lielajā Sīrijā (mūsdienu Irāka, Izraēla, Jordānija, Libāna, Palestīna, Sīrija un Turcijas dienvidaustrumi) tiks izveidota neatkarīga arābu valsts, ja arābi karos britu pusē pret Osmaņu impērijas spēkiem.

⁵ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/edwards-lukass-noslepumainas-gramatas-un.d?>

Tieši tādēļ, kad, iespējams, Rietumi savas mīkstčaulības dēļ pašu spēkiem vairs netiks galā, piemēram, ar tādu fenomenu kā ISIL (*Islamic State of Iraq and the Levant* – ang.), nešaubos ne mirkli, ka Latvija varētu būt gana vērtīga maiņas monēta. Tas gan nebūs pavisam drīz. Ja tas kādu nomierina.

1940. gadā brutāli tika mēģināts lauzt uz visiem laikiem latviešu tautas valstsgribu, proti,

«gribēt eksistēt kā nācijai ar savu valodu, kultūru, vēsturisko atmiņu un gribēt savu nacionālu valsti»⁶.

Jebkura okupācija ir svešas gribas uzspiešana ar varu (vai tās draudiem). Tātad – **griba pret citu gribu**. Būtībā vienlaikus tika lauza katra indivīda griba. Taču vienmēr pastāv arī izvēles iespēja. Vienīgi cena ir ļoti augsta – ierastais sadzīviskais ritējums, zināms komforts, simtiem dažādu pieķeršanos. Citiem vārdiem – cilvēka dzīve. Savukārt «nesalaužama griba» acīm redzama pārspēka priekšā parasti nozīmē ne tikai atteikšanos no pierastā. Diemžēl šāda pārspēka priekšā tā nereti ir arī savas dzīves upurēšana – nāve. Šis vienkāršajam algoritmam it kā arī būtu jāizsaka savas personiskās ticības, savu ideālu un savu gribas spēku. Profesore Līna Birziņa (1910–2007) mīlēja atcerēties, ka viņas studiju gados profesors Vasilijis Sinaiskis (1876–1959) vaicājis saviem studentiem – kā morālas dilemmas priekšā vajadzējis rīkoties Papiniānam (140–212). Studenti esot vienbalsīgi saukuši: «Mirt! Mirt!» Papiniāns patiešām tieši tādu izvēli arī bija izdarījis.⁷

Tādējādi pret juristu izvirzāmas paaugstinātas prasības, jo, ievērojot nepieciešamo zināšanu līmeni, viņš būtu uzlūkojams kā valstij un sabiedrībai nozīmīgu procesu eksekūts. Šāds rigorisms patiešām pagērē būt ne tikai apveltītam ar ideāliem, bet arī ar gribasspēku tos aizstāvēt. Taču ļoti viegli šādu morālu izvēli izdarīt siltā un drošā auditorijā vai anonīmos komentāros tīmeklī, abstrakti un pat nereti eksaltēti spriedelējot par nepārejošām vērtībām. Cita lieta, to izdarīt klusi, nemanāmi un bez aplausiem. Un ne tikai antīkā vēsture pazīst daudzus šādus piemērus. Šādā kontekstā it īpaši varam lepoties, ka mums arī ir tāds vīrs kā Konstantīns Čakste (1901–1945).

Kā būtu šodien, ja Latvijas vēsturē būtu lemts notikt tādas parādības ekspansijai, ko visnotaļ trāpīgi latviešu režisors Alvis Hermanis nodēvējis par

«sovjetisku lumpeņu psihodēliju»,⁸ kas šodien dominē Krievijas sabiedrībā un kuru [Krievijas prezidents

id=46351041#ixzz3jKJvidEE

Performance (ang., fr.) – uzstāšanās, izpildījums – mākslinieciski organizēts, relatīvi noslēgts process, akcija, kurā atšķirībā no hepeninga, skatītājus neiesaista (Svešvārdu vārdnīca. Balduncika J. red. 3. izd. Rīga: Jumava, 2007, 579. lpp.)

⁶ Levits E. Izvērstas Satversmes preambulas teksta piedāvājuma komentārs. In: Jurista vārds, Nr.39 (790), 24.09.2013.. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/260080-izverstas-satversmes-preambulas-iespejama-teksta-piedavajums-un-komentars/> [skatīts 5.07.2014.]

⁷ Brinkmane I. Kas ir jurists? Saruna ar L. Birziņu. In: Universitātes avīze Nr.2, 23.09.2003., 4.lpp.

⁸ *Psihodēlija* (sengrieķu: psihi (ψυχή) – dvēsele, sengrieķu: dilosi (δίλωση) – apskaidrošanās) ir stāvoklis, kurā tiek piedzīvotas uztveres izmaiņas, kas indivīda prātam nav zināmas vai kas iekļauj prāta izveidotu sajūtu pārpilnību no ārišķīgās, ikdienišķas pasaules. Psihodēliskajiem stāvokļiem raksturīgas apziņas izmaiņas, sakāpināta labsajūta un eiforija, halucinācijas, sinestēzija, transam un hipnozei līdzīgi stāvokļi. Psihodēlija ir sasniedzama ar dažādiem veidiem: ar meditāciju, sensoro stimulāciju vai deprivāciju vai,

Vladimirs] Putins mēģina iepakot kā krieviskā garīguma atdzimšanu?»⁹

Īstenībā tas ir arī jautājums un izaicinājums visai tā dēvētajai Rietumu civilizācijai. Neviļus prātā nāk nesens periodikā minētais tēlainais salīdzinājums, tiesa, gan citā kontekstā:

«Vai barbari jau stāv pie vārtiem?»¹⁰

Vēstures gaitā šādu vairāk vai mazāk līdzīgu jautājumu civilizētās tautas sev ir uzdevušas daudzkārt, diemžēl nereti neatrazdamas nekādus jēdzīgus, **tikpat civilizētus** pretargumentus brutāla spēka priekšā.

Būsim godīgi paši pret sevi. Arī šobrīd jautājums ir tieši tāds: griba pret gribu. «Gribēt savu nacionālu valsti» pret «gribēt Latviju kā teritoriālu vienību atjaunotās Krievijas impērijas sastāvā».

Un tieši tādā kontekstā arī jāuzlūko šīs otras gribas jebkādas izpausmes: Georga lentītes, «Rossija, Rossija!» (Krievija! Krievija! – kr.) kļūgāšana, demonstratīva krievu valodas lietošana tur, kur tas agrāk pat nebija iedomājams, utt. Es biju patiesi šokēts, kad šogad tiesas sēžu zālē redzēju kolēģi – zvērinātu advokātu, kurš ar saviem latviešu kolēģiem demonstratīvi sarunājās krieviski. Bet vēl vairāk mani šokēja, ka kolēģi laipni un atsaucīgi šo sarunu uzturēja.

Sarkanā līnija ir šo abu minēto gribu sadursmes punkts. Taču šī otra griba nevar būt leģitīma un nevar baudīt demokrātijas aizsardzību, jo tas nav vienīgi nevainīgs viedoklis. Šāda griba ir svešas ārvalsts agresīvas politikas instruments, kas vārda brīvības aizsegā pakāpeniski iekaro savas pozīcijas, lai kādā jaukā dienā mums pateiktu: «Un tagad vācieties projām!» Līdzīgi tam, kā to jau nākamajā gadā pēc Krievijas militārā konflikta ar Gruziju, proti, 2009. gada 9. maija pasākumā izprata kāds treniņtērpā ģērbies jauns agresīvs vīrietis ar Georga lentu ap roku, kurš kādai latviski runājošai sievietei krieviski norādīja:

«Es esmu savā valstī! Tu vari braukt uz savu Gulbeni... Es dzīvoju **brīvā demokrātiskā republikā!** Jūsu valsts tagad ir Īrija.»¹¹

Ziņa ir skaidra: «mēs» šeit esam saimnieki un demokrātija ir pakļaušanās mūsu (vai jau vairākuma?) gribai.

Šāda «demokrātijas» izpratne gan neizbriņa.

Kā liecina Krievijas neatkarīgā analītiskā centra «Левада» veiktā aptauja pašā «pasaules nabā» un

visbiežāk, izmantojot psihodēliskās vielas.

⁹ Pieejams: <http://www.delfi.lv/kultura/news/theatre/hermanis-pec-suksina-stastu-noskatisanas-putins-kapa-uz-skatuves-un-uzvedas-necienigi.d?id=45190692#ixzz3IMO92wqK> [skatīts 07.11.2014.]

¹⁰ Sal. Zemītis M. Vai barbari jau stāv pie vārtiem. Jurista Vārds, Nr.41(843), 21.10.2014.. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/265449-vai-barbari-jau-stav-pie-vartiem/> [skatīts 10.11.2014.]

¹¹ Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=y1r_4G8QRws

«demokrātijas citadelē» – Krievijā,

«tās iedzīvotāji, no vienas puses, vēl joprojām uzskata, ka demokrātijā esot laba, bet, no otras puses, pilnībā neizprot tradicionālos un klasiskos demokrātiskos uzskatus un demokrātijas sastāvdaļas, tas ir, gandrīz 2/3 uzskata, ka demokrātijā Krievijā ir nepieciešama, tāpat viņi arī uzskata, ka jau tagad dzīvo demokrātijā, bet tad, kad sākas precizējoši jautājumi, piemēram, par vārda brīvību, tad tikai 1/3 to uzskata par neatņemamu demokrātijas sastāvdaļu. Piemēram, to, ka varai ir jāatskaitās, tikai mazāk par 20% uzskata par demokrātijas pazīmi, un attiecīgi brīvas vēlēšanas nav svarīgas demokrātijai».¹²

Citiem vārdiem, vērojama visnotaļ primitīva izpratne par demokrātiju, proti, kā tīri aritmētiska «tautas» vairākuma daļas gribas nekavējoša realizācija. Līdz šim pasaules vēsturē šāda (arī padomju tiesībām raksturīgā) sociālās lietderības doktrīna parasti arī ir loģiski noslēgusies ar brutāliem ārējiem militāriem konfliktiem un masu represijām iekšzemē. Jeb vēl precīzāk pēc šādas loģikas, ja Krievijas Federācijas prezidenta Vladimira Putina politiku 2015. gada 17.–20. jūlijā pēc tā paša analītiskā centra pēdējās aptaujas atbalsta 87% aptaujāto,¹³ jāsecina, ka viss šajā zemē notiekošais ir gluži vienkārši demokrātijas triumfs. Demokrātijā tādā gadījumā ir gan atbalsts agresīvam karam pret kaimiņvalstīm, aicinājumi restaurēt Krievijas impērijas varenību tās kādreizējās robežās, opozīcijas vajāšana un nepielaišana vēlēšanu procesā, britu vēsturnieka Entonija Bīvora (*Antony Beevor*, 1946) grāmatu izņemšana no Krievijas skolām, jo viņš uzdrīkstējies rakstīt par padomju karavīru izdarītajām vācu sievietes masveida izvarošanām kara nogalē¹⁴ utt.

Pēc šādi saprastas demokrātijas loģikas lielkrievu šovinisma atklāta sludināšana ir demokrātijas izpaušme? Jo tā taču domā Krievijas iedzīvotāju vairākums, kuram diemžēl pievienojas liela daļa krieviski runājošo Latvijas iedzīvotāju. Līdz ar to vairākums drīkst visu un viņiem par to nekas nedrīkst būt?

Ja vēl pirms dažiem gadiem biju pret to pietiekami tolerant, tad tagad man ir pilnīgi skaidrs, kādēļ izaicinošā un aizvien agresīvākā Georga lentas *plivināšana* neatkarīgas un demokrātiskas valsts teritorijā var ne tikai personīgi aizvainot ikvienu, kuru tā vai citādi ir skārušas padomju varas represijas. Patiesībā jau notiek divu gribu atklāta konfrontācija. Lai gan pieļauju, ka, iespējams, daļa šīs simbolikas lietotāju nemaz pat nesaprot, ko paši dara. Tomēr Georga lenta ir jau padarīta par naida, vardarbības un agresīva kara simbolu. Un tās vicinātāju darbības jau pavisam droši vismaz robežojas ar Krimināllikuma 78. panta pirmajā daļā aprakstīto (darbība, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu vai reliģiskā naida vai nesaticības izraisīšanu). Savukārt, runājot par demokrātiju, patiesībā mani māt dzīlas šaubas, vai gadījumā mēs neesam pārāk demokrātiski, joprojām neaizliedzot šos naida simbolus un ļaujot te rībināt bungas Latvijai naidīgiem ziņu kanāliem, tādējādi ar savu gļēvo un pasīvo pozīciju paši neapzināti kļūstot par vēl pagaidām neatbraukušo tanku bučotājiem. Toties mēs protam anonīmi

¹² Pieejams: http://www.levada.ru/sites/default/files/report_fin.pdf;

sk. arī: http://tvrain.ru/teleshov/vedomosti_na_dozhde/svoboda_slova_i_vybory_ne_vazhny_levada_o_tom_kak_ponimajut_demokratiju_v_ross_392508

¹³ Pieejams: <http://www.levada.ru/23-07-2015/iyulskie-reitingi-odobreniya-i-doveriya>

¹⁴ Pieejams: http://www.el.ru/news/spool/news_id-427882.html

rakstīt «asprātīgus» komentārus. Varen drosmīgi!

Jājautā arī, vai nav tā, ka mēs reizēm paši līdz galam nenovērtējam iespēju «būt» savā valstī: salīdzinošā mierā, drošībā un, lai kā tur arī nebūtu, – pietiekami apmierinošā labklājībā. Vai nav tā, ka reizēm noniecinām un nozākājam savu valsti, būdami egoistiski aizvainoti, ka netiekam gan materiāli, gan nemateriāli pietiekami novērtēti un motivēti?¹⁵

Taču šobrīd, pārfrāzējot hemingvejisko¹⁶ jautājumu, jāsecina, ka ne tikai jau ir pilnīgi skaidrs – «kam skanēs zvans?», bet arī – vai tas jau skan? Skan. Turklāt gan tiešā¹⁷, gan pārnestā nozīmē.

Lūk, vēl kāda cita, jau svaigāka - trīs gadu veca - informācija plašsaziņas līdzekļos: «Arī Rīgā pie kāda nama sestdien piestiprināta ielu plāksne divās valodās – latviešu un krievu valodā, vēstīja TV3 «Ziņas».

To paveicis biedrības «Dzimtā valoda» aktīvistis Illarions Girss pie savas mājas Anniņmuižas bulvārī. Biedrības pārstāvji iepriekš ielu plāksnes divās valodās izvietojusi Liepājā, bet tuvākajā laikā sola, ka tādas parādīsies arī vēl citās pilsētās, kur dzīvo daudz krievvalodīgo. Biedrība «Dzimtā valoda» ir tautas nobalsošanas ierosinātāji oficiālai divvalodībai Latvijā. Referendumā vēlētajai valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai neatbalstīja. Pašvaldības policija redzējusi notikušo, taču neiejaucās, vēstīja TV.

Nama apsaimniekotājs Girsam aizrādījis, ka šāda rīcība nav likumīga, uz ko norādījusi arī Rīgas pašvaldība, taču Girss uz to atbildēja:

«[Vicemērs Andris] Ameriks man nav nekāda autoritāte.» Girss sacīja, ka vērsīsies tiesā, ja plāksni liks noņemt. Viņš ir gatavs vērsties arī starptautiskajās institūcijās.»¹⁸

Demokrātija...

Baltiešu neatkarības atbalstītāja Valērija Novodovorska (*Banepun HoBodBopckan*, 1953–2014) jau toreiz brīdināja: ar referendumu nekas nebeigsies.¹⁹ Raugoties no šodienas skatpunkta, viņa teica viedus vārdus.

¹⁵ Rusanovs E. Post Scriptum: Arturs Liede un Lotārs Šulcs Latvijai liktenīgajos gados (1940-1945). Referāts-prezentācija Latvijas Universtātes 5. starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācība un nākotnes izaicinājumi, Rīgā, 11.11.2014. [nepublicēts].

¹⁶ Amerikāņu rakstnieka Ernesta Millera Hemingeveja (1899-1961) romāns «Kam skanēs zvans» (angļu: *For Whom the Bell Tolls*, 1940.

¹⁷ Lindermans un Osipovs dzied par krievu valodu, Kravcovs zvana «trauksmes zvanu» <http://nra.lv/latvija/politika/60116-lindermans-un-osipovs-dzied-par-krievu-valodu-kravcovs-zvana-trauksmes-zvanu.htm?cp=4>

¹⁸ Sk.: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/ari-riga-pie-kada-nama-piestiprinata-ielu-plaksne-divas-valodas.d?id=42267140>

¹⁹ <http://www.diena.lv/dienas-zurnali/sestdiena/novodovorska-un-borovojs-ar-referendumu-nekas-nebeigsies-13933245>

Un tādēļ te vienīgi ir jāvaicā – vai, ko un kad «ar to visu» darīs vara, lai šī slimība neietu dziļumā.

Un te nu vienīgi jācer, ka uz Latvijas valsti un uz **mūsu gribu** nevar attiecināt vārdus:

«Tavs [ledus] nams jau sen ir izkurtis. Viens grūdiens – un viss būs sakritis.²⁰»

Par anonīmo (*take it easy*) demokrātijas atbalstu

Tieši šādā kontekstā būtu arī jāaplūko kņada saistībā ar žurnāla «Jurista Vārds» galvenās redaktore Dina Gailīte sleju «Kad es vakar gāju gulēt». Pats neticamākais ir nevis tas, ka rūpīgi slēpdami savu identitāti, tātad, anonīmi, un sacenzdamies viens ar otru asprātībā, Latvijas JURISTI teica savu VĀRDU (kā nekā - raksta jau žurnālam ar attiecīgo nosaukumu), bet gan ko viņi teica. Mērķis esot – aizstāvēt «brīvā sabiedrībā pilnīgi legītimu VIEDOKLI» (citēts no oriģināla). Viens no segvārdos paslēpušos juristu niknuma iemesliem – arī pārāk «pareizais» redaktore stils, kas atgādinot «Cīņas» un «Padomju Jaunatnes» rakstu stilu padomju laikos. Kādam pat jau vairākus gadus esot šķebinoši, lasot pēdējās rakstus. Tātad, kā izrādās – raksta bezmaz vai vēl kādreiz čekas vajātie disidenti. Bet varbūt īstenībā tie, kas jau toreiz, vienīgi rūpīgi ieslēgušies sava dzīvokļa četrās sienās (tātad arī anonīmi?), tukši un lielmanīgi brūķēja muti. Šim pulciņam tad acīmredzot pievienojušies arī jaunākas paaudzes visnotaļ marginālu un dīvainu (lai neteiktu vairāk) uzskatu paudēji. Bet tas jau arī pieder pie lietas: kā nekā demokrātija.

Bet ar ko tad, viņuprāt, tā nogrēkojās D. Gailīte? Izrādās, nepatiku izraisījis viņas viedoklis, ka

«advokāte [Imma Jansone, kura realizē divu Krievijas pilsoņu Andreja Popko un Aleksandra Kurkina aizstāvību kriminālprocesā] pašos pamatos ir apšaubījusi Latvijas tiesisko iekārtu. Publiski izsakot šādus apgalvojumus, tiesu sistēmai piederīgai personai ir jābūt pamatotiem argumentiem. Advokāta vārda brīvība it nemaz nav absolūta.»

Tātad D. Gailīte apslāpē demokrātijas balsi?

Neņemos spriest par nepatikas patiesajiem iemesliem, lai gan es arī

«pazīnu cēlsiržus, kas pazaudēja savu augstāko cerību. Un tad viņi apmeloja visas augstākās cerības.... Te salūza viņu garam spārni: nu ložņā viņi apkārt un grauzdami apgāna visu».²¹

Varbūt, ka arī ir citi iemesli. Nevaru apgalvot.

Tomēr, lai iegūtu pilnu ainu, droši vien pareizi būtu aplūkot vēl dažus faktus. Saskaņā ar ziņu aģentūras LETA sniegto informāciju 2015. gada 10. jūnijā Ādažu militārajā bāzē nelikumīgi bija iekļuvuši divi Krievijas pilsoņi, kuri tika aizturēti un pie kuriem tika atrastas skrejlapas angļu valodā. Atbildību par notikušo uzņēmas kādreizējās neofašistiskās Krievijas Nacionālboļševiku partijas

²⁰ Rainis I, 155. <http://www.tezaurs.lv/lvv/>

²¹ Nīče F. Tā runāja Zaratustra (Also sprach Zarathustra, 1883-1885). 6.iespied.V. Plūdoņa iev. un tulk. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. apg., 1939, 48.lpp.

(NBP) pēctece – partija «Cita Krievija». Personas tika aizturētas ierindas laukumā netālu no vietas, kur tās ar kāpņu palīdzību bija pārlēkušas bāzes žogam un nesankcionēti iekļuvušas bāzes teritorijā. Pie viņām tika atrastas skrejlapas angļu valodā. Nacionālboļševiku izplatītajos fotoattēlos redzams, ka viņi žogu šķērsojuši, turot rokās lielu karogu Georga lentes krāsās. Bāzē šīs personas paspējušas uzkavēties neilgu laiku, tāpēc neesot paspējušas izplatīt skrejlapas. Incidents noticis laikā, kad Ādažos sākušās starptautiskās mācības «Saber Strike 2015».²²

2015. gada 12. augustā abiem Ādažu bāzē aizturētajiem Krievijas pilsoņiem Andrejam Popko un Aleksandram Kurkinam Vidzemes priekšpilsētas tiesa nolēma turpināt iepriekš 12. jūnijā piemēroto drošības līdzekli apcietinājumu.²³ Pēc tam arī sekoja «Jurista Vārda» galvenās redaktores slejā aprakstītais kolēģes paziņojums.

Kā izrādās, saskaņā ar abu Krievijas pilsoņu versiju notikušais esot bijis vien nevainīgs

«*contemporary art*» (laikmetīgā māksla – ang.) izgājums..., jo viņi kā Krievijas pilsoņi uzskata, ka NATO veic nelabvēlīgus soļus..., nedraudzīgus... un visu laiku pietuvinās Krievijas robežām, un šādas darbības viņiem nav pieņemamas».²⁴

Līdz ar to acīmredzot skatītājiem un klausītājiem bija jāsecina, ka, paturot apcietinājumā abus «māksliniekus», demokrātijai Latvijā vienas nakts laikā nu bija pienācis gals un tagad te valdot visīstākā [droši vien – *geiropiešu*, izsakoties pašu Krievijas lumpenizēto fašistisko trieciennieku slengā] totalitārisma nakts.²⁵

Proti, - apcietinātie esot «mākslinieki». Vienīgi – droši vien ne pārāk informēti. NATO, kā zināms, septembrī samazinās Baltijas valstu gaisa telpā patrulējošo lidmašīnu skaitu uz pusi – no pašreizējām sešpadsmit līdz astoņām.²⁶ Uzskaitījumu varētu turpināt, salīdzinot Krievijas Federācijas un Latvijas (un kaut vai visa NATO) bruņoto spēku skaitlisko sastāvu un tehnikas vienību skaitu abu valstu robežu tuvumā. Taču tas nav nemaz vajadzīgs. Jau sen ir skaidrs, ka Krievija (un secīgi visi, kas prezentē tās politiku) pārējo pasauli uzskata par nepilnvērtīgiem pamuļķīšiem: *Malaysia Airlines* reisa 17 (MH17/MAS17) lidmašīnu Boeing 777-200 ER ar 283 pasažieriem un 15 apkalpes locekļiem Doņeckas apgabalā Ukrainā pērnā gada 17. jūlijā esot notriekusi Ukrainas armijas raķete, nevis visiem zināmie plaša profila sociālie bastardi – salašņas (apzīmēt šos ļaudis ar vārdiem «nelikumīgo bruņoto formējumu dalībnieki», «bandīti» vai vienkārši «teroristi» šķiet tiem pārliecīgs pagodinājums), Ukrainā Krievijas karavīru neesot, tāpat Krievija neesot Ukrainas teritorijā nolaupījusi lidotāju Nadeždu Savčenko, nedz arī Igaunijas teritorijā – drošības dienesta darbinieku

²² Pieejams: <http://www.leta.lv/home/important/58B7549D-CA2F-4DF2-ABD4-DA170DAC2C10/>

²³ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/abus-adazu-baze-par-spiegosanu-aizturetos-krievijas-pilsonus-patur-apcietinajuma.d?id=46326019>

²⁴ Pieejams: <http://tvplay.skaties.lv/parraides/lnt-zinas/644831?autostart=true>

²⁵ Pieejams: <http://ltv.lsm.lv/lv/raksts/12.08.2015-panorama.id54172/>

²⁶ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/baltics/nato-uz-pusi-samazinas-baltijas-valstu-gaisa-telpa-patrulejoso-lidmasinu-skaitu.d?id=46298053#ixzz3iyBMUkpi>

Estonu Kohveru (nule kā notiesāts ar brīvības atņemšanu uz 15 gadiem (!))²⁷... utt.

Varbūt arī šie meli ir vien savdabīgs, tāds «*contemporary art* izgājums»? Par šādu versiju sīkāk nedaudz tālāk.

Un te nu nonākam arī pie viena cita zvērināta advokāta viedokļa, kas gandrīz vienlaicīgi esejas formātā tika publicēts 2015. gada 18. augustā, proti, domāta kolēģa Alda Allika tiesas debašu runa Daiņa Rūtenberga (tā dēvētajā salauztā slotas kāta ar Krievijas karogu tā galā) lietā –

«Apsūdzētais pildīja savu konstitucionālo pienākumu».

Advokāts A. Alliks norādīja, ka D. Rūtenbergs nespēja valdīt sašutumu par 2014. gada 10. martā Rīgā ar Krievijas karogiem, plakātiem un bļaušanu sarīkoto atbalstu vienam no smagākajiem starptautiskajiem noziegumiem, kāds pasaulē vispār pastāv (turklāt – tādām noziegumiem, ko pēc būtības tā pati valsts savā laikā bija pastrādājusi pret Latviju), paužot savu pilsonisko un demokrātisko stāju, nosodot pret Ukrainu pastrādāto starptautisko noziegumu, kuru atbalstīja un slavināja piketa dalībnieki, tostarp arī konkrētais karoga vicinātājs, kā rezultātā D. Rūtenbergs **identificējās** un **solidarizējās** ar savu valsti.²⁸ Varbūt arī šajos vārdos slēpjas vēl viens atminējums iespējamiem pārpratumiem?

Nav šaubu, ka kolēģis, no «visas savas latvieša sirds», krietni un pēc labākās sirdsapziņas aizstāvēot D. Rūtenbergu, arī identificējās un solidarizējās gan ar savu valsti, gan ar savu klientu.

Visa iepriekš teiktā kontekstā, atrazdamies divu gribu sadursmes līnijā, D. Rūtenbergs pieņēma lēmumu rīkoties, proti, pretoties svešai, naidīgai gribai, jo viņš bija pārliecināts, ka ir pārkāptas sarkanās līnijas. Vai tādā gadījumā Latvijas valsts nodevīgi nenosūtīja Latvijas patriotu uz apsūdzēto sola?

Ja Latvijā notiktu X stunda (nedod, Dievs!) tieši šādi Daiņi Rūtenbergi būs tie, kas pretosies. Bet ko darīs «demokrātiski domājošie» anonīmie komentētāji (ja internets vēl nebūs atslēgts): rakstīs tviterī «nāvi okupantiem!», «latvieti, nepadodies!»?

Jāpiekrīt A. Allikam, ka,

«nekāda tolerance nav pieļaujama pret ideoloģiju, propagandu un rīcību, kas apdraud mūsu valsti, mūsu tautu un mūsu konstitucionālās pamatvērtības».²⁹

Turklāt ar vārdiem – «Es zvēru būt uzticīgs Latvijai.» arī sākas Latvijas Republikas advokāta zvērests. Lai jau anonīmi komentētāji ņirdz: sak', ko tur Rusanovs eksaltēti gvelž niekus. Tas taču nav

²⁷ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/krievijas-tiesa-igaunijas-drosibniekam-kohveram-piespriez-15-gadu-cietumsodu.d?id=46353721>

²⁸ Pieejams: <http://www.juristavards.lv/eseja/267105-apsudzetais-pildija-savu-konstitucionalo-pienakumu/>

²⁹ Turpat.

profesionāli pašam sevi identificēt ar klientu! Jā, zinu, pēc teorijas tā tas ir. Taču, lai tad jau labāk mani uzskata par neprofesionāli. Tomēr nedomāju piekāpties un atzīt, ka demokrātijā nepastāv nekādas sarkanās līnijas, proti, viss ir relatīvs.

Taču šeit vietā ir arī šāds retorisks jautājums: ar ko mēs identificējam sevi, kad kaut ko pārmetam savai valstij? Ar tās patriotiem, ienaidniekiem, varbūt vienaldzīgiem vērotājiem? Droši vien tā arī ir gandrīz droša atbilde uz ļoti pazīstamo jautājumu: kas es esmu?

Ja mēs pat kādreiz emociju uzplūdus un sašutumā sakot, ka Latvija ir policejiska un nedemokrātiska valsts, tomēr viņu mīlam, acīmredzot ar mums tomēr viss ir kārtībā.

Pirms 20 gadiem pieredzēju viena mana franču kolēģa uzstāšanos tiesas debatēs, kad viņš, kā jau dienvidnieks kaismīgi žestikulējot, teica:

«Kauns Francijas valstij (ka viņa nodarbojas ar tādiem niekiem, ka apsūdz kādu Latvijas pilsoni viltotas Francijas pilsoņa pasēs lietošanā)!»

Taču visi redzēja, ka viņš mīl savu zemi, savu tautu, savu skaisto valodu, savu valsti. Un nevienam pat prātā nevarēja ienākt kaut ko cienījamam *metram* pārnest. Tātad varbūt runa ir vienīgi par to – kā mēs kaut ko sakām un kādā kontekstā.

Austriešu tiesību zinātnieks un 19.gadsimta Eiropas līmeņa kriminālprocesuālo reformu nozīmīga figūra Jūlijs Glāzers (*Julius Anton Glaser*, 1831–1885) savā pēdējā dzīves gadā esot rakstījis, ka aizstāvja pienākums kriminālprocesā esot rūpēties par to, lai nekas no tā, kas kaut vai nedaudz nāktu par labu apsūdzētajam, nepaliktu neatklāts vai neievērots, un lai visas iespējamās aizsargājošās formas, kuras sekmē šo mērķi, tiktu ievērotas un izmantotas.³⁰

Neesmu drošs, vai rūpēm, lai *contemporary art* versija nepaliktu neatklāta vai neievērota, bija ievērojams pienesums, lai kaut vai nedaudz tas nāktu par labu apsūdzētajam (par to sīkāk nedaudz tālāk). Taču tas ir aizstāvības taktikas jautājums. Un grēks te ir iejaukties. Tas pats attiecas uz iespējami aizsargājošo apgalvojumu, ka demokrātija vienas nakts laikā esot izčibējusi.

Un varbūt galu galā tiešām runa ir vienīgi par sarūgtinājumu, ko izraisīja tiesas neticība aizstāvības apsvērumiem? Es ļoti gribētu ticēt, ka tas ir tieši tā un nepastāv nekādi citi iemesli. Jebkurā gadījumā arī aizstāvim būtu jāuzdod sev jautājums: kas es esmu? Profesionālis, kurš bezkaislīgi un bez emocijām prātīs šos cilvēkus aizstāvēt? Jeb varbūt es tomēr jau identificējos un solidarizējos ar viņiem? Izskatās, ka trešā varianta nemaz nav.

Jācer, ka arī kolēģe uzdos šo jautājumu sev. Un attiecīgi rīkosies.

Negatavojos šeit analizēt abu apcietināto figurantu darbību juridiskās kvalifikācijas jautājumus, jo man nepiemīt attiecīgās procesuālās pilnvaras. Turklāt bez iepazīšanās ar krimināllietas materiāliem

³⁰ Citēts no: [Bez autora]. Der Spiegel, Nr.32, 01.08.2015. Das verlorene Vertrauen der Beate Z, 25. lpp.

jebkuru secinājumu izdarīšana pilnīgi noteikti būtu visnotaļ pāragra.

Tomēr, kas viņi īsti ir – spiegi vai neveiksminieki (plānā galdiņa urbēji?),³¹ tas droši vien viņiem visai drīz būs jāizlemj pašiem. Katrā ziņā Bastejkalnā pietiekami atklāti jau tiekot līmētas lapeles ar tekstu: «Слава русским героям!» (slava krievu varoņiem – kr. val.). Tātad no viņiem zināma daļa ļaužu gaida visu pārējo apspiesto tautu iedvesmojošo mocekļu ceļu... Arī tas ir pieļaujams demokrātiskā valstī?

«Demokrātijas» sakarā ir uzdodams vēl viens – pēdējais jautājums: kas salīdzināmā situācijā būtu noticis Krievijā ar aktīvistiem, kuri, piemēram, kādā Krievijas karaspēka daļā mēģinātu izklāt Ukrainas vai Latvijas karogu? Droši vien spīdzinātu un beigu beigās apsūdzētu terorismā.³² Pietiek palūkoties kaut vai pēdējo gadu Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos – 2013. gadā rekordlielu skaitu sasniedza spriedumi, kuros Krievijas Federācija atzīta par atbildīgu Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencijas) 3.panta pārkāpumus.³³ Lūk, vien daži no neskaitāmiem piemēriem.

2014. gada 23. oktobrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā «Bobrov v. Russia» (pieteikuma Nr. 33856/05) konstatēja Konvencijas 3. panta pārkāpumu. Tiesa atzina par pamatotu sūdzības iesniedzēja norādīto, ka

«policijas amatpersonas nogrūda iesniedzēju uz grīdas un saslēdza viņa rokas rokudzelžos. Pēc aizturēšanas iesniedzējs ticis nogādāts policijas iecirknī. Viņš norādījis, ka policijas amatpersonas R. un K. viņu situši, klātesot viņu priekšniekam S. un citām neidentificētām personām. Sišana turpinājās visu vakaru un nakti līdz plkst. 05.00 no rīta. Izjautāšanas, sišanas un speršanas laikā iesniedzēja rokas bija piestiprinātas pie radiatora ar rokudzelžiem. Iesniedzējam uz galvas periodiski ticis uzvilkt plastikāta maiss, tādējādi ierobežojot gaisa piekļuvi. Policijas amatpersonas vārdiski aizvainoja iesniedzēju un draudējuši viņu nogalināt, gadījumā, ja viņš neparakstīs atzišanos».³⁴

2014. gada 16. oktobrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā «Chernetskiy v. Russia» (pieteikuma Nr. 18339/04) konstatēja Konvencijas 3.panta pārkāpumu. Tiesa atzina par pamatotu sūdzības iesniedzēja norādīto, ka

«iesniedzējs tika piestiprināts ar rokudzelžiem pie krēsla. Tad telpā iegāja pieci vai seši policisti, tai skaitā

³¹ Zeiferts Teodors (1865-1929). Latviešu rakstniecības vēsture. «Uz cilvēku, kas runā nepatiesību, saka vienkārši: Blēdis!, kas piedzeras: Žūpa!, kam trūkst izturības: Plāna galdiņa urbējs!, Puskoka lēcējs!, kas piedauzīgi plātās: Ļurba!, Pļēguris! Dažreiz lamu vārdi satur ļauna novēlējumu un tādā kārtā tuvinās lāstam. Pie tādiem pieder: Ak tu sasodīts bezkauna, vazaņķis! Ak tu nolādēts maīta, meža Mika!» Pieejams: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/4.burtn42/4izteic/1-3.html>

³² Pieejams: http://tvrain.ru/teleshov/here_and_now/oleg_sentsov-392199/

³³ Заявление Межрегиональной общественной организации «Комитет против пыток» в Комитет против пыток ООН – Список вопросов для доклада (Россия) от 11 февраля 2014 г. Pieejams: <http://www.pytkam.net/analitika.otcenki-irekomendacii/653>

³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā «Bobrov v. Russia». Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-147327>

S.P. un R., kuri uzsāka iesniedzēja izjautāšanu par laupīšanas apstākļiem. Iesniedzējs noliedza savu līdzdalību laupīšanā. Tad S.P. paņēma beisbola nūju un piedraudēja izmantot to, kamēr iesniedzējs neatzīsies laupīšanas izdarīšanā. Iesniedzējs nepiekrīta, un S.P. sāka sist iesniedzējam pa galvu ar nūju, kura bija ietīta dvieļī. Iesniedzējs nokrita uz grīdas. Citi policisti sāka spert un sist iesniedzēju ar nūju un gumijas stekiem. Iesniedzējs apgalvo, ka izjautāšana un sišana ilga ap 5 stundām. Policisti arī draudēja izmantot gāzmasku žņaugšanai un citus spīdzināšanas instrumentus, piemēram, adatas un knaibles. Lai izvairītos no turpmākām ciešanām, iesniedzējs uzrakstījis «vaļširdīgo atzīšanos», kurā bija norādīts, ka tā ir uzrakstīta bez jebkāda veida spiediena izdarīšanas no policistu puses».³⁵

2014. gada 24. jūlijā Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā «Lyapin v. Russia» (pieteikuma Nr. 46956/09) konstatēja Konvencijas 3.panta pārkāpumu. Tiesa atzina par pamatotu sūdzības iesniedzēja norādīto, ka

«policists, kurš atnāca pēc iesniedzēja pārmeklēšanas, atveda viņu uz vienu no kabinetiem un ar virvi sasējis viņu tā, ka iesniedzēja galva bija starp viņa kājām, iesniedzējam sēžot uz grīdas ar pārkrustotām kājām un aiz muguras rokudzelžos saslēgtām rokām. Policists spiedis uz iesniedzēja muguru un kājām. Pēc aptuveni stundas iesniedzējs tika ievietots aizturēto kamerā. Pēc 10 minūtēm atnāca cits policists un aizveda iesniedzēju uz to pašu kabinetu, atkal sasienot iesniedzēju līdzīgā veidā. Citam policistam bija kaste ar rokturi un diviem elektrības vadiem, kuru pēdējie 10 centimetri bija atkailināti. Policisti piestiprinājuši vadus pie iesniedzēja pirkstiem. Cits policists sācis griezt rokturi. Iesniedzējs izjutis straujas muskuļu kontrakcijas un kļiedzis. Policisti tad piespieduši iesniedzēju klusēt. Policisti mainījās un grieza rokturi pēc kārtas. Vadi krita no iesniedzēja pirkstiem, bet policisti piestiprināja tos atkal un atkal. Kādā brīdī policisti izsmidzināja ūdeni uz iesniedzēja rokām, lai pastiprinātu elektrisko šoku. Iesniedzējs vairākas reizes zaudēja samaņu. Elektriskie vadi atstāja apdegumus uz iesniedzēja rokām».³⁶

Šo piemēru uzskaitījumu varētu vēl turpināt. Jāatzīmē, ka minētajos Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos norādītos spīdzināšanas paņēmienus identiski apraksta arī no dienesta atstādinātie Krievijas Federācijas tiesībsargājošo iestāžu darbinieki. Tā, bijušais vecākais inspektors no Voronežas Romāns Habarovs paskaidroja, ka, piemēram, plastikāta maisa uzvilšana uz galvas (līdzīgi kā lietā «Bobrov v. Russia») «profesionālajā žargonā» tiek dēvēta par «veikalu» jeb «supermāketu»; gāzmaskas izmantošana žņaugšanai (līdzīgi kā piedraudēts lietā «Chernetskiy v. Russia») tiek dēvēta par «zilonīti», savukārt elektrības vadu izmantošana (līdzīgi kā lietā «Lyapin v. Russia») tiek dēvēta par «internetu» vai «zvanu Putinam».³⁷ Ir vēl citi «klasiskie» spīdzināšanas veidi – «bezdelīga», «Slavka» u. c.³⁸

Nav nekas arī dzirdēts, ka «nedemokrātiskajā un autoritārajā» Latvijā abiem «māksliniekiem»

³⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014.gada 16.oktobra spriedums lietā «Chernetskiy v. Russia». Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-147020>

³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014.gada 24.jūlija spriedums lietā «Lyapin v. Russia». Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-145731>

³⁷ Бывший участковый рассказал о видах пыток в полиции. Pieejams: <http://www.ntv.ru/novosti/284322>

³⁸ Turpat.

tamlīdzīgi tiktu piedāvāts piezvanīt Vladimiram Putinam vai sazināties ar viņu internetā (droši vien, pa *Skype*).

Tāpēc, mazākais, negodīgi būtu apvainot Latvijas valsti demokrātijas trūkumā. Droši vien tādēļ tomēr būtu rūpīgi jāpārdomā arī katrs vārds, kas tiek pateikts sabiedrībai, nerunājot nemaz par to, ka būtu vismaz jāapzinās, ka izglītots TV skatītājs pietiekami labi pārzina arī ķermeņa (neverbālās komunikācijas) visai daiļrunīgo valodu, vērīgi pamanot gan runātāja skatīšanos kaut kur sāņus augšā, gan arī acu vai citu sejas daļu berzēšanu.

Par versijām jeb noziegums kā konceptuālā māksla

Kādreiz ar kolēģi Oskaru Rodi bieži mēdzām atcerēties un uzjautrināties par kāda policijas darbinieka pilnā nopietnībā un pat ar nelielu skaudības piedevu izteikto sentenci par mums it kā piemītošo bezmaz *dolce vita* (saldā dzīve - it.) darba stilu: *Rusanovs ar Rodi pasēž, iedzer konjaciņu, izdomā saviem klientiem versiju un nauda nāk rībēdama...* Ja tā būtu taisnība, tad droši vien tagad mēs abi jau baudītu pelnītu atpūtu.

Toties tagad modernās aizstāvības legendu tehnoloģijas bez žēlastības ir izkonkurējušas «klasisko stilu», relativizējot visu, kas vien gadījies ceļā. Tajā skaitā arī zināmas vērtības un tabu.

Izrādās – noziegums var tikt skaidrots kā laikmetīgās mākslas darbs – oriģināli un ar universālu pielietojumu. Izcils *know-how*...

Jāpiekrīt gan, ka būtiski ir arī mainījušies paši noziegumi. Piemēram, nesen kādā seminārā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienesta vadītājs Viesturs Burkāns klausītājiem pastāstīja visai kuriozu gadījumu: persona, kurai uz norēķinu kontu aizdomīgi bijuši pārskaitīti ievērojami naudas līdzekļi, paskaidrojusi, ka viņš, atpūšoties kādā no naksnīgās Rīgas izklaides vietām, esot iepazinies ar diviem ārzemniekiem, ar kuriem turpinājis iedzeršanu kādā glaunā viesnīcā. Taču pamodies esot jau viens ar galvas sāpēm un citās ķermeņa daļās, konstatējot, ka naktī esot ticis pa kluso piesmiets. Ar zemu nodurtu galvu un apkaunojumu esot gājis uz mājām, taču pēc dažiem mēnešiem, pēkšņi, acīmredzot vainas sajūtas māktie ārzemnieki, lūk, esot viņam pārskaitījuši sāpju naudiņu. Apmērs? Laikam jau bija vadījušies pēc saviem ieskatiem par nodarīto skādi.

Tomēr arī minētais gadījums joprojām vēl saglabā žanra klasikas paliekas. Vismaz simpātiska šeit pat varētu šķist ar zināmu humora piedevu piesātinātā ciniskā pašironija. Par izdomu vien, kā saka, jau mierīgi varētu *pāris gadus nomest*.

Kā jau minēju, es nezinu, vai šie Krievijas pilsoņi ir spiegi vai gluži vienkārši politiskas klaunādes dalībnieki. Taču pavisam droši zinu, ka viņi nav mākslinieki.

Contemporary art (laikmetīgās mākslas) jēdzienu ieviesa amerikāņu ievērojamākā modernās mākslas analītiķe Rozalinda Krausa (*Rosalind E. Krauss*, 1941). Pērnā gadsimta 90. gados to tulkoja arī kā «aktuālā māksla». Ar to parasti saprot mākslu, kas izriet no (saistās ar) modernismu vai arī atrodas

pretrunā ar šo parādību (kā zināms, modernisms – 19. gs. beigū, 20. gs. sākuma virziens mākslā, kas zīmīgs ar saišu saraušanu ar iepriekšējo vēsturisko mākslinieciski radošo pieredzi un ko raksturoja centieni nostiprināt jaunus, netradicionālus impulsus mākslā, nemitīgi atjaunojot mākslinieciskās formas, ko noteica stila nosacītība – shematiskums, abstraktums, u.c.). Modernisma paradigma 20.gs. otrajā pusē tika pakļauta kritikai, uzsākoties alternatīvas meklējumiem, kas nereti izpaudās kā noliegums, ieviešot pilnīgi pretējus principus. Tas izpaudās jaunu tēlu, jaunu līdzekļu un izteiksmes materiālu meklējumos līdz pat objekta dematerializācijai (performance un happeningi). Notika novirze no objekta uz procesu.

Piemēram, 1957. gada Īvs Kleins (*Yves Klein*, 1928–1962) paziņoja, ka viņa māksla tagad esot neredzama, un demonstrēja tukšu istabu. Šī izstāde tika nosaukta – «Neredzamā glezniecības jūtīguma virsmas un apjomi» (*The Surfaces and Volumes of Invisible Pictorial Sensibility*). 1960. gadā viņš sarīkoja akciju «Lēciens tukšumā» (*A Leap Into The Void*), kuras laikā viņš izlēca pa logu.

1960. gadā mākslinieks Stenlijs Brouns (*Stanley Brouwn*, 1935) paziņoja, ka visi Amsterdamas apavu veikali veido viņa darbu izstādi.

1962. gadā Hristo Javaševs (*Christo, Hristo Yavashov*, 1935), izstādīja darbu «Dzelzs aizkars» (*Iron Curtain*): naftas produktu mucu barikāde šaurā Parīzes ielā, kas radīja lielu sastrēgumu. Mākslas darbs bija nevis pati barikāde, bet gan ceļa sastrēgums.

No jaunākiem darbiem varētu nosaukt Martina Krīda (*Martin Creed*, 1968) darbu «The Lights Going On and Off» (2001) – tukša istaba, kurā ieslēdzās un izslēdzās gaisma.

2004. gadā Andrea Frāzere (*Andrea Fraser*, 1965) prezentēja video «Bez nosaukuma», kurā dokumentāli fiksēta viņas seksuālā rakstura tikšanās viesnīcā ar kolekcionāru (kolekcionārs bija piekritis par šo tikšanos samaksāt 20000 ASV dolārus). Šis darbs bija izstādīts Ņujorkas *Friedrich Petzel Gallery*, kopā ar viņas 1993.gada darbu «Don't Postpone Joy, or Collecting Can Be Fun» (27 lappušu gara intervija ar minēto kolekcionāru).

2004. gadā Saimons Stārlings (*Simon Starling*, 1967) saņēma Tērnera balvu par savu «Šķūņa laivu» (*Shedboatshead*) – koka šķūni, kuru viņš pārtaisīja par laivu, nobrauca lejup pa Reinu un no jauna pārtaisīja par šķūni.

Ievērojot minēto, jāsecina, ka mūsu iepriekš aplūkotajā gadījumā abi «mākslinieki», acīmredzot, pretendē tieši uz konceptuālisma nišu, kurš kā postmodernisma virziens noformējās 20. gs. 60.–70. gados.

Ja ievēro to, ka konceptuālās mākslas darbi vērsās nevis pie emocionālās uztveres, bet tā ir vēsta uz ieraudzītā intelektuālo apceri, proti, koncepcija ir svarīgāka nekā darba fiziskā izpausme, un mākslas mērķis ir idejas nodošana, kā arī, ja ievēro to, ka konceptuālie objekti var eksistēt kā frāzes, teksti, shēmas, grafikas, rasējumi, fotogrāfijas, audio-, videomateriāli, un mākslas objekts var būt jebkurš priekšmets, parādības, process, jo konceptuālā māksla ir vienīgi tīrs māksliniecisks žests, un māksla

ir idejas spēks, bet ne materiāla spēks, tad mums būtu jāsecina, ka mūs visus interesējošās Ādažu poligonā izstādītās instalācijas ideja bija: «Rufiland, Rufiland, über alles!» (Krievija, Krievija pāri visam – vāc.).

To apliecina arī cits mūsdienu Krievijas politikas konceptuālās mākslas šedevrs: burtiski šajās dienās (gandrīz neticami!) Krievijas kara aviācija militāro mācību laikā Kaļiņingradas apgabalā izmantojusi aviobumbas ar uzrakstiem «Uz Berlīni!» un «Par Staļinu!»³⁹ (vai arī ar to nepietiek, lai izdarītu dažus sen nobriedušus organizatoriskus secinājumus attiecībā arī uz iepriekš minēto simbolu – Georga lentu).

Protams, ka arī tas oficiālajā līmenī tiek noliegts. Taču arī tas pats par sevi varētu būt savdabīgs Krievijas politiskās elites konceptuālās mākslas šedevrs: melot, noliedzot acīm redzamo. Turpinot ekspluatēt Stenlija Brouna «visu Amsterdamas kurpju veikalu» tēmu, līdz ar to tikpat labi par konceptuālās mākslas triumfu varētu nodēvēt visas Krievijas vadošās huntas⁴⁰ kolektīvo darbu: viņiem visus pārējos cilvēkus iedomājoties par pilnīgiem idiotiem, kuriem var iestāstīt visu, kas ienāk prātā!

Bet tiem, kas to nesaprot vai ietiepīgi nevēlas saprast, uz tiem tad vajadzētu attiekties Krievijas ārlietu resora vadītāja bubināšana kopīgajā preses konferencē ar Saūda Arābijas ārlietu ministru: «B... debīliki, b...»⁴¹ Sanāk visai saskanīga kolāža,⁴² vai ne?

Pirms dažiem gadiem viens otrs iemēģināja un vienlaicīgi iemūžināja sevi dzērvju vadoņa lomā, ar to izpelnoties visai indīgu komentāru Krievijas mazākuma portālā:

«Tie, kas uzskata, ka valsti sagaida marasms, nu ir saņēmuši jaunus argumentus.»⁴³

Taču vai tā bija performance vai hepenings, lai par to labāk jau spriež diplomēti speciālisti.

Nobeiguma vietā

Jā, mums joprojām ir daudz problēmu. Tajā skaitā arī krimināljustīcijā. Arī es esmu mēdzis publiski pārņemt atsevišķām amatpersonām patvaļīgu rīcību. Tāpat man reizēm ir bijis kauns par ļaudīm, kas darījuši kaunu Latvijai. Kauns, bet ne ļauns prieks, ka līdz ar to Latvijai kā valstij kaut kas nav izdevies. Tomēr esmu pārliecināts, ka profesionāli aizstāvēt arī Latvijas ienaidniekus (jo arī viņiem patiesām ir

³⁹ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/krievijas-aviacija-kaliningrada-izmanto-aviobumbas-ar-uzrakstiem-uz-berlini-un-par-stalinu.d?id=46328457>

⁴⁰ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/felstinskis-krievija-ir-fasistiska-valsts-ko-parvalda-fdd.d?id=46331747>

⁴¹ <http://www.delfi.lv/news/world/other/lavrovs-rupji-nolamajas-preses-konference-ar-sauda-arabijas-ministru.d?id=46328213>

⁴² collage (fr.) - uzlīmēšana - tehnisks paņēmieni, kura pamatā ir dažādu materiālu uzlīmēšana uz krāsas un faktūras ziņā atšķirīgas pamatnes (Svešvārdu vārdnīca. Balduncika J. red. 3. izd. Rīga: Jumava, 2007, 364.lpp.)

⁴³ Pieejams: <http://www.km.ru/v-rossii/2012/09/06/puteshestvie-putina-s-dikimi-zhuravlyami-yarkii-primer-neadekvatnosti- vlasti>

tiesības uz aizstāvību demokrātiskā valstī, kāda neapšaubāmi ir Latvija), to tomēr var darīt, nepazemot savu valsti un arī tos, kuriem Latvijas neatkarība nav tukša skaņa, bet gan vienlaicīgi ir eksistenciāls (dzīvības un nāves) jautājums.